

Maryse WOLINSKI

Dragă, mă duc la Charlie

Ediție îngrijită, traducere și note
Tudorel Urian



*Dans mon chagrin rien n'est en mouvement
J'attends personne ne viendra
Ni de jour, ni de nuit
Ni jamais plus de ce que fut moi-même.*

Paul Éluard, *Ma morte vivante*
În volumul *Le Temps déborde*

*Nimic nu mișcă în nefericirea mea
Aștept degeaba, nimeni nu mai vine
Nici dinspre zi, nici dinspre noapte
Nici eu, cel care am fost eu însumi
Paul Éluard, *Moartea mea vie*
În *Timpul revărsat**

1

Miercuri, 7 ianuarie. Deschid ochii pe când lumina zilei începe să alunge obscuritatea. Mintea ezită pentru o clipă între lumea reală și vis. Ascult zgomotele surde ale apartamentului. Vântul șuieră prin șemineu. O rază de lumină traversează plafonul, o mașină trece prin fața clădirii. Percep hârșăitul familiar al pașilor pe culoar: Georges s-a sculat deja. Să sar din pat să-l îmbrățișez sau să aștept să împingă ușa camerei mele și să vină spre mine?

De patruzeci și șapte de ani, acest bărbat înnebunit după femei, atras de silueta lor, de îndrăznelile lor, de vocile lor, de adaptarea lor la toate modelele timpului, de curajul lor, de încrederea lor în ceea ce decid, de puterea sufletului lor, mă învăluie cu privirea lui îndrăgostită. O privire care te sfredelește și te tulbură. O privire care îți dă putere, încredere, chef de viață, poftă de dragoste. O privire care îți provoacă dependență. O privire pe care i-am reproșat-o uneori. „De ce mă privești așa?“ Unicul său răspuns: „Ghici!“ Scenă cvasi-cotidiană. De pildă, la ora cinei: mă agit prin bucătărie, plec,

mă întorc, mă învârt în jurul lui, așezat liniștit la masă, cu un pahar cu vin de Bordeaux în față. Aduc farfuriile, mă întorc după platourile încălzite, plec să pregătesc restul, nu mă scapă din ochi. Agasată, îi arunc din mers: „Nu pot să fac un pas fără să simt privirea ta lipită de mine, de ce?“ „Ghici!“ Sau, mai bine, scena asta de la el din birou: el, în spatele planșei pe care desenează, eu în celălalt capăt. Îi vorbesc, mă privește, știu că nu mă ascultă. Imagini scabroase îi bântuie mintea atunci când, foarte serioasă, îi cer părerea într-o chestiune de actualitate. „Te holbezi la mine, dar nu mă asculți“. Râde în timp ce mă trage spre el. Mă smulg furioasă din brațele lui, îi întorc spatele și ies din încăperea. În oglinda de deasupra șemineului, îi urmăresc privirea care nu se dezlipește de coapsele mele. Tocmai am ieșit din sfera sa vizuală când îi aud din urmă vocea: „Ghici!“

În această dimineață, s-a instalat deja la masa sa de desen ca să-și termine pagina pentru *Charlie Hebdo*, pe care urmează să o ducă la ședința de redacție. „Charliștii“ se adună în fiecare miercuri pentru a face sumarul următorului număr al revistei. Mă rog... Nimic nu e niciodată sigur când e vorba de Georges. Nu este unul dintre participanții cu regularitate la ședințele de miercuri. Dacă nu-și termină desenul la timp, rămâne liniștit acasă, aplecat asupra mesei, nebărbierit, în halat, cu ochii fixați deasupra foii de hârtie. Nu este singurul care procedează așa. Dacă e să-i dau crezare, Cabu, din când în când, trage chiulul micuței echipe de „charliști“. La fel, Bernard. Bernard Maris, zis Unchiul Bernard, omul cu talente multiple. Pe ceilalți, nu-i știu cu adevărat. Nu citesc decât articolele lui Laurent Léger

și savuroasele cronici ale lui Philippe Lançon. Aveam o foarte mare afecțiune pentru Cavanna, nu doar pentru că a fost cel care a descoperit talentul lui Georges, ci mai ales pentru valorile pe care le apăra cu îndârjire. Acum un an, Cavanna a dispărut, luat de boala Parkinson, ultima sa companie, cea pe care a știut atât de bine să o pună în scenă.

Este prima ședință de redacție din anul 2015. Georges mi-a spus că Charb, redactorul-șef, a cerut ca toți colaboratorii revistei să fie prezenți. Trebuie să împartă cu toții o galetă regală¹, ocazie de a vorbi despre starea catastrofală a finanțelor revistei și de viitorul ei mai mult decât incert. Țin minte că l-am întrebat odată pe Georges: „Dacă *Charlie Hebdo* își va întrerupe apariția, ce vei face?” Iritat, și-a scuturat capul cu o grimasă a buzelor. M-am gândit că întrebarea mea nu a fost prea fericită, ținând cont de tristețea care îl cuprinsese după plecarea sa de la *Journal de dimanche*, în luna iunie a anului 2014. O expulzare niciodată explicată. Cum am insistat asupra subiectului, a sfârșit prin a-mi răspunde: „De cincizeci de ani, m-am descurcat de fiecare dată, iar perioade negre am trăit destule de când sunt în presă. Se va găsi un sponsor, o subvenție, ceva care să ne scoată la suprafață“. Nu m-a convins cu adevărat. Vedeam bine din aerul său îngrijorat, din tonul său obosit, că ceva nu era în ordine. Salariile nu erau vărsate întotdeauna la sfârșitul lunii sau, dacă cecurile soseau, era nevoie de puțină răbdare înainte de a fi depuse în bancă. Unde s-au

¹ Galetă regală – plăcintă tradițională preparată special pentru ziua de 6 ianuarie, când este sărbătorită Ziua Regilor Magi.

dus glorioșii ani optzeci, în care Choron mărea salariile când avea el chef? Vedeam bine că Georges era îngrijorat de situația revistei. Dar până la urmă își încasa leafa. Însă îi lipseau ambianța fraternă și spiritul de miștocăreală de la *Charlie Hebdo*, din vremea lui Reiser, Gébé, Cavanna, Choron.

Stabiliserăm să ne întâlnim la ora 16.00, pentru a merge să vizităm un apartament, fiindcă trebuia să acceptăm ideea de a-l părăsi pe acesta, care ne plăcea atât de mult. Aici am fost fericiți în felul nostru de a trăi. Ne-am instalat cu șase ani în urmă, în ideea să rămânem cât mai mult timp posibil. Niciunui dintre noi nu-i place să-și lase cuibul. Suntem niște handicapați ai schimbărilor de domiciliu. În patruzeci și șapte de ani, am locuit în doar trei apartamente. Categoric, nu ne place să ne mutăm. Dar, acum câteva luni, proprietarul nostru a hotărât altfel. Avea nevoie de apartament pentru fiul său. La fel s-a întâmplat și în precedentă locuință, în care am stat treizeci și cinci de ani. Într-o bună zi, a venit proprietarul și ne-a spus: „Am nevoie de apartament pentru fiul meu“. O adevărată sfâșiere. Lăsam acolo toată tinerețea noastră.

Pentru azi, așadar, se profilează același tip de scenariu. Spre ce noi orizonturi ne vom lua zborul? Am tratat cu multă indolență problema. Nu avem niciun chef să părăsim platanii de pe bulevard. Eu, în special. Deschizând fereastra spre arbori, mă simt ca la țară. Georges este atașat în primul rând de ordinea lucrurilor. Dar, mă rog, el ar putea să trăiască oriunde, totul e să aibă măsura lui de desen. Cea pentru care s-a dus până în Statele Unite să o cumpere, pentru că, „numai în Statele Unite știu să facă mese pentru desen“, cel

puțin din cele de care are el nevoie. Îmi amintesc ziua în care s-a întors de la Washington, cu măsuța pliată sub braț și o valiză în cealaltă mână. Era nebun de bucurie.

După ce-am trecut prin baie, am luat-o direct spre bucătărie să-mi pregătesc micul dejun. Ca de obicei, nu apucasem să dorm decât câteva ore. Asta nu mă împiedică însă niciodată să încep ziua care se anunță cu toată energia. Cine știe? Poate vom ajunge să vizităm apartamentul visurilor noastre, situat pe chei. Deocamdată, nu am văzut decât fotografii. De fapt, ne-am fixat deja opțiunea: un apartament cu vedere spre bulevard, pe care l-am văzut luni seara. Consiliera agenției nu găsea întrerupătorul de lumină pe care l-am căutat pipăind pe întuneric. Cu toate acestea, ne-a plăcut totul: dispunerea încăperilor, care corespundea deprinderilor noastre de a trăi și de a lucra, ferestrele mari... Două apartamente în unul singur, un balcon mare pentru florile mele, platani în stradă și, fără îndoială, o baie de lumină în timpul zilei. Ne gândeam să semnăm cât mai repede contractul de închiriere. Am trăit prea bine pentru veniturile noastre și, pentru că ne-am vândut toate reședințele secundare și am cheltuit fără să mai socotim, ne-am obișnuit cu gândul că vom fi chiriași pe viață. Ce contează! Ne place.

Pașii de pe culoar se apropie. De data asta, e chiar el: Georges, Georges al meu. Apare într-un halat negru pe spatele căruia scrie „Mon Zénith à moi“. După numele emisiunii postului de televiziune Canal Plus, la care a participat în compania lui Michel Denisot. Își târăște un pic picioarele și merge aplecat, ca și cum ar purta povara unei grele culpabilități. Uneori, îl surprind în flagrant

delict în timp ce merge așa, ca un bătrân, și mă întreb ce-l preocupă în asemenea hal. Suferă că nu este la fel ca toată lumea, că este un artist, unul adevărat, situat atât de des la marginea realității? Poartă niște secrete grele? Întrebarea asta mă chinuie. Mai mult ca niciodată, în această dimineață, ochii îi sunt înfundați în orbite, iar gândurile ascunse în el. „E totul în regulă, dragă?” Bâiguiește un „da”, care înseamnă „da și nu” în același timp. El, cu mâna pe cafetieră: „Și tu? Ai dormit?” „Da... Mă rog, ca de obicei.” „Te-ai culcat târziu?” „Da, prea târziu, reuniunea nu se mai termina. De ce aseară, când m-am întors, nu am avut dreptul la un post-it de dragoste?”

Aceste post-it-uri spun povestea noastră. Ele tapează peretele exterior al bucătăriei. Aceste bilețele îi mărturisesc dragostea, tandrețea, bucuria lui când totul merge bine, tristețea sa când problemele se adună. În ultima vreme, îndepărtarea fiicelor lui l-a tulburat. Prietenele mele mă invidiază pentru aceste semne de iubire, atât de frecvent reînnoite. E adevărat că aseară am fost dezamăgită să nu găsesc unul pe măsuta de la intrare. Post-it-ul de marți seara. Era prea obosit pentru a se mai gândi? În ultimele săptămâni îl găsesc abătut, pierdut în gânduri care îi sting flacăra din priviri. „Este din cauza apartamentului?” „Nu, nu, până la urmă, e bine să schimbăm locul. Vom încerca să facem economii și vom începe o nouă viață... Mă gândesc mult la viitorul tău. Când nu voi mai fi...” Îmi reiau refrenul preferat: „În loc să bați câmpii, mai bine ai face să acționezi. Te tracasează ceea ce se întâmplă la *Charlie Hebdo*?”

Lasă cafetiera din mână, întinde brațul spre mine și, în loc de răspuns, îmi mângâie obrazul. În timp ce îmi

pregătesc micul dejun, se așază în fața dezgustătoarei cafele cu lapte în care își înmoaie tartinele suprasaturate de unt și dulceață. Apoi ne deschidem agendele și ne comparăm programele. Îi reamintesc mereu de întâlnirile noastre comune. Cum ar fi astăzi, 7 ianuarie, vizita la apartamentul de pe chei. „Te vezi locuind acolo?“, aruncă el. „Nu, prefer bulevardul.“ „Atunci, de ce mai mergem?“ „Georges, am stabilit o întâlnire, și apoi trebuie să vedem mai multe apartamente înainte de a ne hotări.“ Se ridică, revine cu ziarul *Le Monde* în mână. Citește un articol cu voce tare și apoi îl comentează. Aceste „conferințe“ de dimineață sunt adesea pentru mine cele mai bune momente ale zilei. Dar astăzi este grăbit. Comentariul va fi scurt. Înainte de a părăsi încăperea, îmi face un gest tandru și pleacă să se pregătească.

„Dragă, mă duc la *Charlie*“, îl aud câteva minute mai târziu, ridicând vocea din celălalt capăt al apartamentului. Apoi se întoarce, îndepărtează perdeaua care separă camera mea de baie, și își introduce capul. „Dragă, mă duc la *Charlie*.“ Trebuie să fie ora 9.00, sunt în întârziere, înfășurată în halatul de baie, nu-i dau prea multă atenție. Mă gândesc că pleacă mai devreme de acasă decât de obicei, când se duce la ședința de sumar de la *Charlie*. Îi aud pașii pe culoar, apoi ușa care se închide. În aceste momente, mă încercăz mereu o umbră de tristețe. Dar astăzi știu că ne vom întâlni la orele 16.00.

2

La ora 10.00, intru la cursul meu de gimnastică de miercuri. Nu i-am împărtășit lui Georges îngrijorările mele legate de eventuala închidere a revistei *Charlie Hebdo*. Știu că pentru el o asemenea decizie ar marca sfârșitul unei mari și lungi aventuri, care a început la întoarcerea sa din războiul din Algeria. Chiar dacă nu este întotdeauna de acord cu unele idei sau polemici promovate de ziar, nici măcar cu unele caricaturi, în mod clar este și va rămâne mereu solidar cu echipa. De-a lungul timpului a părăsit *L'Humanité*, *Le Nouvel Observateur*, dar nu va părăsi niciodată *Charlie Hebdo*, atâta vreme cât revista va continua să apară. Au murit Reiser, apoi Gébé, iar în final Cavanna, în 2014. La fiecare astfel de încercare, a pierdut câte un frate. Acum, în discuție este însăși moartea publicației, ceea ce ar fi pentru el o mare lovitură. De ce nu-și mai găsește cititorii *Charlie Hebdo*? Este un alt efect al evoluției societății noastre care l-a lăsat pe Georges de atâtea ori perplex? O jumătate de secol de luptă pentru libertatea de expresie, pentru a

ajunge să fie confruntat cu obscurantismul, barbaria, șaria. Să se vadă din nou obligat să-și pună întrebarea: se poate râde de orice? Georges a făcut opțiunea: râsul ca formă de rezistență.

Pe la ora 11 și un sfert, pe strada Nicolas-Appert, în fața imobilului de la numărul 10, Thomas, actor și regizor, își aranjează într-un camion decorul piesei pe care a regizat-o și a jucat-o în ultimele luni, *Vizită la Mister Green*. Este grăbit să încarce camionul pentru că trebuie să ajungă la un teatru din Avignon, unde este așteptat. E vremea ninsorilor, prognoza meteo nu arată bine, iar drumul se anunță anevoios. Nathalie, costumiera teatrului, împreună cu Julien, administratorul trupei, îi sunt ajutoarele de nădejde. Cu o seară înainte, au trăit, fără mare bucurie, ultima reprezentație a piesei, care nu a reușit să-și găsească publicul propriu. Thomas rămâne în interiorul camionului pentru a aranja obiectele în vreme ce Nathalie și Julien fac un permanent du-te-vino pentru a încărca elementele de decor. Un Citroën C3 negru țâșnește atunci din bulevardul Richard-Lenoir și se năpustește în viteză, cu pneurile scrâșnind violent. Alertat, Thomas își scoate capul din camion, iar șoferul autoturismului îl fixează cu ochii. Thomas nu va uita niciodată acea privire de fiară.

La fel ca el, Joseph, muncitor pe un șantier din vecinătate, observă mașina care parchează în unghiul format de aleea Verte și de strada Nicolas-Appert. Urmează izbituri ale portierelor și voci stridente. Surprins, Joseph, la fel ca Nathalie și Julien, înaintea-ză pentru a înțelege ce se întâmplă. Ei disting, mai mult sau mai puțin clar, trei oameni îmbrăcați în negru,

purtând cagule pe față, mascați, care ies din Citroënul C3. Primul, șoferul, discută cu ceilalți doi, care poartă cartușe în bandulieră peste vestele antiglonț. Vocile celor trei sunt puternice, se aud bine, dar nimeni nu înțelege ce își spun. Thomas se gândește că ar trebui să anunțe poliția, dar ceva îi spune că, dacă fac o mișcare, își riscă viețile. „Este o acțiune a GIGN²?” întreabă Nathalie. Thomas și Julien se gândesc și ei că ar putea fi o intervenție a GIGN, chiar dacă știu bine că echipele lor nu se deplasează niciodată într-un număr atât de restrâns de combatanți.

Cei doi bărbați înarmați se îndreaptă spre numărul 6 al aleii Verte. Cel de-al treilea, șoferul, vizibil neînarmat, dar mascat și purtând cagulă și vestă antiglonț, a dispărut înainte ca Thomas, Nathalie și Julien să o fi remarcat. „Se întâmplă ceva la *Charlie Hebdo*, zise Thomas. Toți trei s-au ascuns în spatele camionului. Nathalie, mare cititoare de *Charlie Hebdo* încă din tinerețe, este surprinsă. „De ce? Pentru că s-au mutat aici?” întrebă ea? „Până în noiembrie, continuă Thomas, a staționat aici o dubă a poliției care a supravegheat clădirea“. O împușcătură a răsunat în interiorul clădirii de la numărul 6, acoperindu-i ultimele cuvinte. Cei trei prieteni s-au refugiat în holul teatrului, unde li s-a alăturat și cea care îndeplinea funcția de administrator al clădirii, Marie-France. „Doi bărbați înarmați au intrat în clădirea din față“, i-a explicat Nathalie. „Sper să nu se ducă la *Charlie Hebdo*“, îi zise Marie-France. „Cum arătau bărbații ăștia înarmați?“

² GIGN – Grupul de Intervenție al Jandarmeriei Naționale. Unitate de elită specializată în acțiuni antiteroriste și eliberare de ostatici.

„Precum trupele GIGN. Ne-am gândit că sunt de la GIGN“ „Ați înnebunit? Dacă ar fi fost GIGN, toate străzile cartierului ar fi fost deja blocate și zeci de mașini de poliție ar fi fost acum aici. Am fi fost asurziți de sirene. *Charlie Hebdo* este în pericol. Au primit amenințări. Mi se pare chiar că unul dintre ei face obiectul unei *fatwa*³. Cel puțin așa am citit în ziare.“ „Ne-am putea imagina că, în condițiile astea, clădirile sunt protejate, buncherizate“, adăugă Thomas. „Dar duba poliției, care staționa aici de la instalarea lor?“, întrebă Marie-France. „A dispărut de la începutul lunii decembrie“, îi răspunse Thomas. „Incredibil! De ce?“ Thomas nu mai știe ce să răspundă. Preocupat de piesa lui de teatru, nu a mai fost atent la ce se întâmplă în jur, dar a remarcat absența dubei și i s-a părut ciudat că ea a dispărut exact în momentul în care presa și posturile de radio nu se mai opreau din a trage semnale de alarmă asupra eventualității producerii unui nou atentat în Paris. „Ești sigur de ce spui?“, insistă Nathalie. „La început, au renunțat la barierele de protecție, iar mai apoi nu a mai apărut nici duba.“ Și dacă e vorba de teroriști? Ideea asta îl roade. Focuri repetate de armă îi fac să tacă. O acalmie urmează unei noi rafale. „Sun la poliție!“ Marie-France se întoarce în biroul său pentru a suna la 17.

Laurent, directorul de producție al agenției de știri *Premières Lignes*, fumează pe trotuar când aude un prim foc de armă, răsunând violent pe strada liniștită. Îi zărește din spate pe cei doi bărbați îmbrăcați în

³ Sentință cu valoare de precept, emisă de un lider religios al islamului, prin care cineva este condamnat la moarte.

negru, purtând arme automate, despre care știe că sunt de război. În momentul în care cei doi intră pe aleea Verte, el se întoarce în casa scârilor a imobilului din strada Nicolas-Appert numărul 10 și urcă la sediul agenției, aflat la etajul al doilea, în fața birourilor revistei *Charlie Hebdo*, pentru a-și preveni colegii și, mai ales, pentru a suna la 17. La telefon vorbește despre bărbații în negru, mascați, cagulați, înarmați. Nu-i trece însă prin minte să pomenească faptul că pe același palier cu agenția se află și redacția *Charlie Hebdo*. La intrarea în clădire este afișată o singură firmă: Editura Rotative. În pofida repetatelor amenințări la adresa revistei, semnalate în toate mijloacele de informare, în imobil nu există niciun indiciu care să semnaleze prezența publicației satirice. Laurent își alertează toți colegii din agenție. Unii dintre ei s-au întâlnit deja pe culoare cu Georges sau Cabu, ori au urcat împreună cu liftul. Nu au cum să nu știe că redacția *Charlie Hebdo* este instalată aici. Se prind că bărbații înarmați caută sediul redacției revistei satirice și își reproșează faptul că nu au cerut niciodată un număr de telefon al acesteia. Cum să facă pentru a-i preveni? Să străbată palierul și să bată la ușă? Laurent își amintește că, pe la mijlocul lui septembrie, un jurnalist al agenției fuma pe trotuar, când o mașină s-a oprit în dreptul lui, iar șoferul i-a spus amenințător: „Aici sunt ăia care se amuză făcând mișto de Profet? Poți să le spui că suntem cu ochii pe ei!” Jurnalistul nu a scos niciun cuvânt. Dar și-a notat numărul de înmatriculare al mașinii și i-a transmis informația lui Franck Brinsolaro, garda de corp a lui Charb. La rândul său, Franck a transmis informația

superiorilor ierarhici din SDLP⁴. Se pare însă că nu a fost suficient pentru ca sistemul de protecție de la redacția *Charlie Hebdo* să fie consolidat. S-au făcut cercetări asupra identității aceluși șofer, dar s-a ajuns la concluzia că el nu avea nicio legătură cu activitatea teroristă. Mai degrabă ar fi fost de internat într-un azil de psihiatrie.

Îngrijorat de focurile de armă care se intensificau, Laurent și-a pus colaboratorii din agenție să se refugieze pe terasa la care aveau acces printr-o scară interioară.

La ora 11.00, Chantal, cincugenară, agentă comercială într-o societate elvețiană, a intrat pe ușa de la numărul 10 a imobilului din strada Nicolas-Appert. Punctuală, a ajuns exact la ora fixată pentru întâlnirea de la sediul SAGAM, o întreprindere specializată în produse pentru nou-născuți. Este primită în birourile societății, aflate la parterul imobilului. După prezentările de rigoare, îi este indicată sala în care urmează să se desfășoare reuniunea în cadrul căreia va trebui să-și expună ideile. Pentru a ajunge acolo, trebuie să intre la numărul 6 al clădirii din alea Verte, calea care întretaie strada Nicolas-Appert. Acolo, la primul etaj, sunt expuse cărucioare, măsuțe pentru schimbarea bebelușilor și tot felul de alte obiecte necesare nou-născuților. Unul dintre colegii săi se află deja acolo.

Deodată, niște urlete se fac auzite la baza clădirii, urmate de răpăitul asurzitor al unei rafale de

⁴ SDLP – echivalentul francez al Serviciului de Protecție și Pază din România. Serviciu al Poliției naționale care se ocupă de protecția demnitarilor și foștilor demnitari ai Republicii Franceze, a demnitarilor străini aflați în vizită sau a persoanelor explicit amenințate.